

A HUNYAD MEGYEI MAGYARSÁG NYELVJÁRÁSI SAJÁTOSSÁGAI ÉS NYELVI HELYZETE

N. FODOR JÁNOS*

1. A magyarság Hunyad megyei (Dél-Erdély) megtelepedésében különböző eredetű csoportok vettek részt a középkortól kezdve, ez pedig a magyar nyelvhasználat különbözőségét eredményezte ezen a területen. A nyelvi sajátosságok tanulmányozásakor ez a szempont ezért nem hagyható figyelmen kívül.

A magyar nyelvterület peremvidékeire jellemző nyelvi szigethelyzet kétféleképpen jöhetett létre: terjeszkedés vagy térvesztés révén (vö. Péntek 2017: 188). A Hunyad megyei nyelvi helyzet jellemzésekor a fentiek alapján a településeket az alábbi négy kategóriába tudjuk besorolni: 1) az őshonos, zárt közösségek térvesztés révén kerülnek szigethelyzetbe, azonban zártságukból adódóan nyelvjárásukat hosszú ideig meg tudják őrizni; 2) államilag irányított betelepítés révén új nyelv- és nyelvjárásszigetek keletkeznek a korábbiaktól eltérő nyelvi sajátosságokkal; 3) különböző eredetű magyar csoportok jelennek meg tömbszerűen főként a városokban az utóbbi másfél évszázad iparosításának köszönhetően; 4) feltehe-

* Egyetemi adjunktus (ELTE, Budapest)

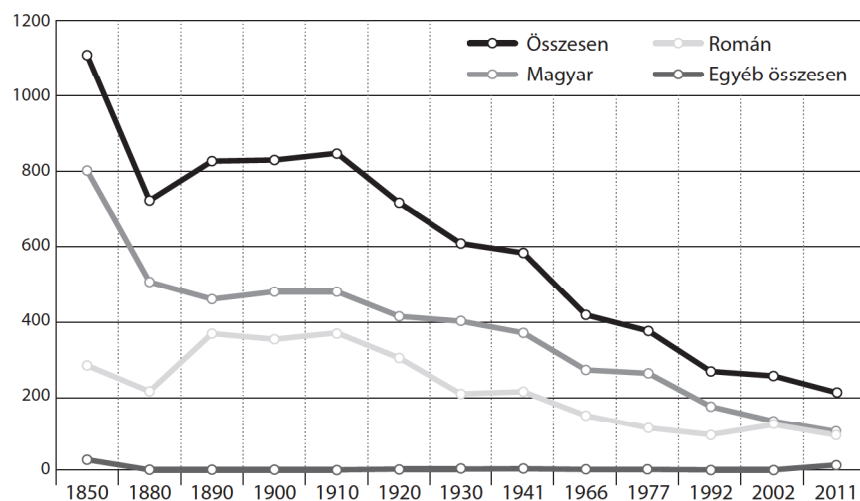
tően középkori eredetű, az idegen nyelvi környezettel folyamatosan kontaktusban lévő, erősen asszimilálódó közösségek szigethelyzete erősödik. Tanulmányomban az utóbbi, kevésbé feltárt csoport jellemző sajátosságait kívánom részletesebben ismertetni, előtte azonban essék szó röviden a másik háromról is.

2. Az első csoportba tehát azok a települések (helyi nyelvjárások) tartoznak, amelyek térvesztés eredményeként kerültek szigethelyzetbe. Az egyetlen, ebbe a kategóriába tartozó Hunyad megyei település, Lozsád nyelvi sajátosságai kiemelt figyelmet kaptak az eddigi szakmunkákban (l. pl. Kolumbán 1893, Péntek 2006: 411). A mezőszéki nyelvjárási gyökerű, középkori eredetű református kishemesi település regresszív folyamatok eredményeként vált nyelv- és nyelvjárásszigetté a dél-erdélyi peremterületen. Elzártságát a közelmúltig meg tudta őrizni.

Az expanzív típust képviseli a szintén jól adatolt Csernakeresztúr, ahová a kevés törzsökös magyarság mellé a múlt század elején katolikus bukovinai székelyeket telepítettek be államilag szervezett keretek között több hullámban (Péntek 2006: 411–412; a bukovinai székely nyelvjárás és közösségek jellemzésére l. pl. Fazekas 1977, Pál 2015)¹. Mivel megőrizték székely nyelvjárási sajátosságaikat, beszédmódjuk a mai nyelvhasználók számára is érezhetően eltér a régió más magyar nyelvhasználatától. Lozsád az MNyA., majd Csernakeresztúrral kiegészülve az RMNyA. kutatópontjaként később is a kutatók érdeklődésének középpontjában maradt.

1 Itt említem meg, hogy bukovinai székelyeket Dévára, Vajdahunyad Csángótelep nevű részére és Sztrigyszentgyörgyre is betelepítettek több hullámban (1888, 1892, 1910), ezeknek a nyelvcseré és asszimiláció különböző fokán álló közösségeknek a vizsgálata eddig kevés figyelmet kapott.

A szigethelyzet egyrészt konzerválja a nyelv korábbi állapotát, megőriz archaikus nyelvi sajátosságokat, másrészt a kétnyelvűség válik általánosan jellemzővé, mivel a nyelvhasználó igazodni kényszerül a tágabb környezet nyelvéhez, amely külső tényezők (nyelvi jogok, etnolingvisztikai vitalitás stb.) kedvezőtlen alakulása következtében elvezethet a nyelvcserére és a nyelvjárásvesztés állapotáig (vö. Péntek 2017: 189). A peremsziget helyzetű Hunyad megyei magyarság esetében a külső tényezők hatását jól mutatja, hogy például Csernakeresztúron a magyar nyelv megmaradása azáltal, hogy a magyar nyelvhasználat a falusi szálláshelyadás révén gazdasági jelentőséget is kapott, biztatónak látszik. Lozsád esetében viszont a nagyarányú népességszám-csökkenés (vö. 1. ábra) mellett az utóbbi évtizedekben egyre jellemzőbb vegyes házasságok révén a nyelvcserére és az asszimiláció is erőteljesebb lendületet vett (Vass é. n. [2012]: 231–232).

1. ábra: Lozsád demográfiai arányainak alakulása 1850 és 2011 között

A népességszám-csökkenés, ha nem is ilyen mértékben, de általánosan mondható Hunyad megye összmagyarságára vonatkozóan is. A magyarok ugyan itt már évszázadok óta kisebbségben élnek, arányuk azonban a mainál egyrészt mindenképpen magasabb volt, másrészt jóval több településen voltak jelen. A legutóbbi (2011-es) romániai népszámlálás szerint Hunyad megyében 16 219 magyar nemzetiségű élt. A korábbi két népszámláláshoz (1992, 2002) viszonyított csökkenés mértéke Krassó-Szörény és Temes mellett Hunyad megyében volt a legnagyobb arányú, a legkisebb pedig Székelyföldön (Kiss–Barna 2012: 14), azaz a szórványvidékeket a tömbmagyarságnál jóval nagyobb arányban sújtja a népességfogyás.² Húsz év alatt a megye magyarságának lélekszáma megfelelőddött. 1992-ben még 33 849 fő vallotta magát magyarnak, húsz évvel később már ennek kevesebb, mint a fele (1. táblázat).

Megye	Magyarok száma			Változás abszolút száma			Változás aránya		
	1992	2002	2011	1992–2002	2002–2011	1992–2011	1992–2002	2002–2011	1992–2011
Hunyad	33 849	25 388	16 219	-8461	-9169	-17 630	-25%	-36,10%	-52,09%

1. táblázat: A magyar népesség számának változása Hunyad megyében

A kedvezőtlen folyamatot jól jelzi az is, hogy a Hunyad-zarándi református egyházmegye 1863-ban még 22 anyaegyházból és több tucat leányegyházból állt (Dáné 1863: 1), ma már csak 8 anyaegyház (Déva, Piski, Szászváros, Bács, Alpestes, Rákosd, Vajdahunyad, Hátszeg) található a korábbi területen, valamint 4 új a Zsil-völgyében (Lupény, Vulkán, Petrozsény, Petrilla-Lónya).

2 A 2011-es népszámlálás szerint Erdélyen belül a románok számának a csökkenése szintén Dél-Erdélyben volt a legnagyobb mértékű (Kiss–Barna 2012: 18).

3. Lozsádon és Csernakeresztúron kívül a szakirodalomban sajnos alig találunk a megye többi településén élő magyarságra vonatkozó utalást, pedig az említett két csoport mellett további egy-egy (számarányukat tekintve jóval nagyobb) alcsoportot is el tudunk különíteni. Az expanzív folyamat példái közé tartoznak azok a közösségek, amelyek a 19. század második felétől, különösen pedig a 20. századi iparosítás eredményeként jöttek létre a nagyarányú népességmozgás, betelepülés révén.³ A negyedik csoportot – mint láttuk – azok a református falvak (és közösségeik) képviselik, amelyek múltja (Lozsádhoz hasonlóan) vélhetően több évszázadra nyúlik vissza, és a szigethelyzetük térvesztés révén, a környező települések román etnikai jellegének kialakulása által jött létre.

A továbbiakban ez utóbbi, kevésbé ismert csoport nyelvi jellemzéséhez főként Rákosd és Alpestes példáira támaszkodom.⁴ A kutatásban kétféle (diakrón és szinkrón) szempontot érvényesítettem. Egyrészt arra kerestem a választ, hogy a kontinuum (azaz nem a mo-

3 Vajdahunad és Govasdia a vasércgyártás, míg a Zsil-völgye a bányászat kiemelt központjaivá váltak már az Osztrák-Magyar Monarchia idejében, erre épült aztán az 1950-es évektől a kommunista iparosítás is, melynek eredményeként például Vajdahunad néhány ezres lakossága megtízszereződött (az 1910-es 4520 főről 1966-ra 64199 főre emelkedett). A betelepülés Erdély más vidékeiről, főként a Székelyföldről és a Szilágyságból indult ki.

4 A tanulmányban a 2007 és 2013 között végzett helyszíni terepmunka eredményeit használom fel. A terepmunka során igyekeztem minden olyan falut felkeresni, ahol korábban református gyülekezet anyaegyházként működött, és ahol a gyűjtéskor legalább egy református egyháztag élt. Az interjú során természetesen a közösség nyelvészociológiai hátterét is megpróbáltam feltárni az oktatás, a vallás, a társadalmi szokások (pl. párválasztás), a nyelvhasználat egyéb színtereire irányuló kérdések segítségével. Megállapításaimhoz a településenként 2–3 adatközlővel készített interjúk tanulságait használom fel. Meg kell jegyeznem, hogy a mindenre kiterjedő, részletes szocioling-

dern kori iparosítás során betelepülő) református magyarság nyelvi és nyelvjárási sajátosságai tanúskodnak-e a települések lakosságának eredetéről, azaz feltárható-e bármilyen település- és népiségtörténeti kapcsolat a nyelvföldrajzi módszer segítségével (a módszerre l. Benkő 1967, tudománytörténeti áttekintésére l. N. Fodor 2016). A hipotetikus kérdésfeltevés Lozsád példája alapján sem indokolatlan, hiszen a lozsádi nyelvjárásnak a Mezőség és a Fekete-Körös-völgy magyar nyelvjárásaival (pl. Köröstárkánnyal) való szoros kapcsolatát számos nyelvjárási jelenség egyértelműen igazolja (vö. Péntek 2006: 411).

4. Rákosd jelenleg a legnagyobb lélekszámú református falu a megyében. Kisnemesi gyökerű, középkori eredetű település. A helybeliek szájhagyománya székely eredetet őrzött meg. Kós Károly is úgy vélte, hogy a falualapítók székelyek voltak, miután a lakosok néprajzi sajátosságait megvizsgálta (Kós 1972). A családnevek között mindenesetre háromszéki és hétfalusi (Brassó környéki) falvak neve is felbukkan (*Bikfalvi, Dobolai, Zajzoni*), amelyek bizonytalan időbe mutató székelyföldi kapcsolatokra utalnak.

A vizsgált csoport nyelvjárási sajátosságainak elemzésekor először azt érdemes leszögezni, hogy a Lozsád által képviselt, mezőségi alapú nyelvjárási sajátosságok teljesen hiányoznak a többi, vélhetően több évszázados múltra visszatekintő református magyarság nyelvhasználatából. A rákosdi hagyományt tekintve adódik a további kérdés, hogy akkor a székely kapcsolat nyelvi jelei kimutathatók-e.

visztikai és nyelvjárási vizsgálatra az asszimiláció, az elvándorlás és a születésszám-csökkenés miatt már sajnos kevés esély mutatkozik a megye legtöbb magyarlakta településén.

A válasz ebben az esetben szintén nemleges: a rákosdi adatközlők nyelvhasználatában sem fonetikai, sem morfológiai szinten nem volt lehetséges székely nyelvjárási sajátosságok kimutatása.

Feltehetően interferenciális alapú jelenségként értelmezhető a hosszú mássalhangzók megrövidülése (pl. „*Mentem a tehenekel, az álatokal mentek legeltetni ki velük*”), hasonlóan a magánhangzók időtartamának gyakori csökkenéséhez (rövidüléséhez). A szten-derd nyelvhasználatához viszonyítva szintén különbség mutatkozik a hangsúlyviszonyok esetében is. A rövid magánhangzót tartalmazó első nyílt szótag magánhangzója rendszerint megnyúlik, félhosszúvá vagy hosszúvá válik (pl. *ādot* ’adót’, *szòkás*). Ez a jelenség kimutatható a többi település (Alpestes, Bácsi, Kisbarcsa) beszéd-módjában is.

A település- és népiségtörténeti vizsgálatokhoz felhasznált nyelv-földrajzi módszer szerves részét képezi a lexikai párhuzamok keresése. Amennyiben egymástól távoli területeken megfelelő számban hasonló tájszók mutathatók ki, akkor ezek mennyiségük és minőségük alapján kizárják a véletlen egybeeséseket, és egyértelműen utalnak a két vagy több terület népességének egykori kapcsolatára. A vizsgált településeken az erre irányuló kérdőíves felmérést nem volt módom elvégezni, mivel a magyar nyelv esetében általánosan jellemző korlátozott kódhasználat sajnos csak nehezen, sok esetben egyáltalán nem teszi lehetővé az ilyen típusú adatgyűjtést. Lanstyák István szerint a kisebbségi helyzetben élő kétnyelvű beszélők által használt anyanyelvre nézve „a kisebbségi helyzetből fakadó, sokszor a többségi hatalom nyelvviszaszorító, lingviciista politikája által is gerjesztett nagyfokú nyelvi hiány” jelenti a legnagyobb veszélyt, mert ez elvezethet a nyelvcseréhez jelentkező nyelvépülés-hez (Lanstyák 2000: 229). Ez a hiányzó vagy csak töredékesen meg-

lévő szint véleménye szerint a közéleti-szakmai szint. Helyi tapasztalataim szerint emellé a mindennapi élet nyelvhasználata is egyre inkább felzárkózik. Utóbbi részét képezte a hagyományos paraszti életmódhoz kapcsolódó szókészlet. Egyrészt az életmódváltozás miatt feledésbe merültek bizonyos szavak és kifejezések, másrészt (mint esetünkben látni fogjuk) a kétnyelvűség évszázadok óta jellemző jelenléte révén a román nyelv a szókincsnek erre a rétegére is alapvető hatással volt. Ennek hiányában pedig az évszázadokkal korábbi kapcsolat feltárása sajnos szintén nehézségekbe ütközik.⁵

5. A továbbiakban arra keresem a választ, hogy mi lehet a magyarázata annak, hogy a vizsgált Hunyad megyei magyar csoport nyelvi és nyelvjárási sajátosságai területi szempontból szinte neutrálisnak tekinthetők. A magyarázat bizonyára az évszázados kétnyelvűségben keresendő, ezért érdemes a történeti vonatkozásokra is röviden kitérni.

A vizsgált falvak magyarsága a dokumentumok szerint már a 18. század óta kétnyelvű volt. Egy 1795-ös egyházmegyei vizitáció végzése arra inti a rákosdi szülőket, hogy küldjék az iskolába a gyermekeiket, valamint „a szülék magyar nyelven gyakorolják gyermekeiket, hogy legyen e született nyelvek. Oláhul megtanulhatnak eléggé az olá-

5 A kérdőíves módszert azért sem alkalmaztam, mert a vizsgált terület magyar nyelviségének különleges (a megszokottól eltérő) volta a kutatás közben egyre nyilvánvalóbbá vált számomra. Alpesten egy 50 kérdésből álló, főként lexikális típusú kérdőív alapján is gyűjtöttem adatokat. A válaszok között a köznyelvi lexémák mellett néhol egy-két északkeleti (Felső-Tisza vidéki) tájszó is felbukkant (pl. *suskó*, *nadály*, *menetke*, *talú*). Hamar kiderült azonban, hogy az alpestesi adatközlő iskolatársaival együtt ezeket a szavakat egy Szatmár megyéből származó lelkésztől sajátította el az otthon általánosan használt román megfelelők mellé az 1950-es években.

hokkal való társalkodásban is” (Buzogány–Ösz 2007: 309). A 77 éves rákosdi férfi adatközlő szerint gyerekkorában a családban és a barátok között ugyan magyarul beszéltek, a közéleti színtereken azonban már szinte kizárólag a román nyelvet használták a hatalom és a többségi társadalom politikája és lingvica attitűdje eredményeként.

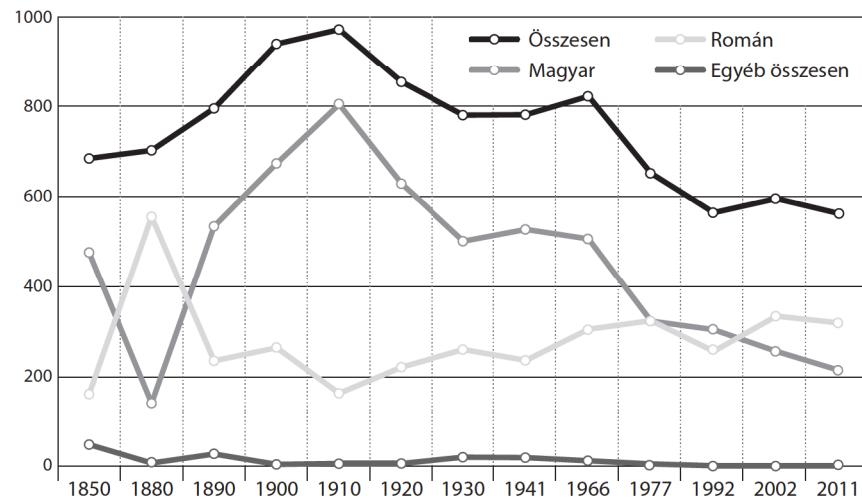
A magyar nyelv használatának állami korlátozására azonban már jóval korábban, a 19. század első feléből van adatunk. A Mária Terézia által szervezett Hátszegi Román Határőrezred egészen 1851-ig állt fenn, melybe a románok és a németek mellett magyarokat is besoroztak.⁶ A határőrök „kurta nemességet” kaptak, akiknek volt már kiváltságuk, azokét megerősítették. Rákosdon volt az ezred egyik századának a kaszárnyaépülete is. Szöts Sándor dévai lelkész már 1887-ben arra kereste a választ, hogy mik lehetnek a Hunyad megyei magyarság asszimilációjának az okai. Az okok között kiemelt szerepet tulajdonított a határőrségnek, amely szerinte „fölöttébb ártott a magyarság nemzeti életének, főként nyelvének.” Mivel a román tömegben kevés számú magyar volt, a vezényszó pedig német volt. A „40 évig tartott szolgálat alatt csupa német és oláh szót hallván, nyelvöket lassanként elfeledték. Még ma is találunk magyar falvakban öreg embereket, kik németül meglehetősen gagyognak, oláhul folyékonyan beszélnek, de saját anyanyelvüket, a magyart tökéletesen elfelejtették” (Szöts 1887: 1062). Mindezt megerősítik azok a feljegyzett családi történetek, amelyek szerint a határőrségben a magyar beszédet szankcionálták, a magyarul beszélőket vasra verték a parancsnokok. Természetesen tudjuk, hogy

6 Lozsádról az akkor még 800 fős magyar közösségből 150, Alpestesről 360 magyarból 128, Hosdáról 319 magyarból 191, Rákosdról 476 magyarból 424, illetve 65 román személy volt tagja a határőrségnek.

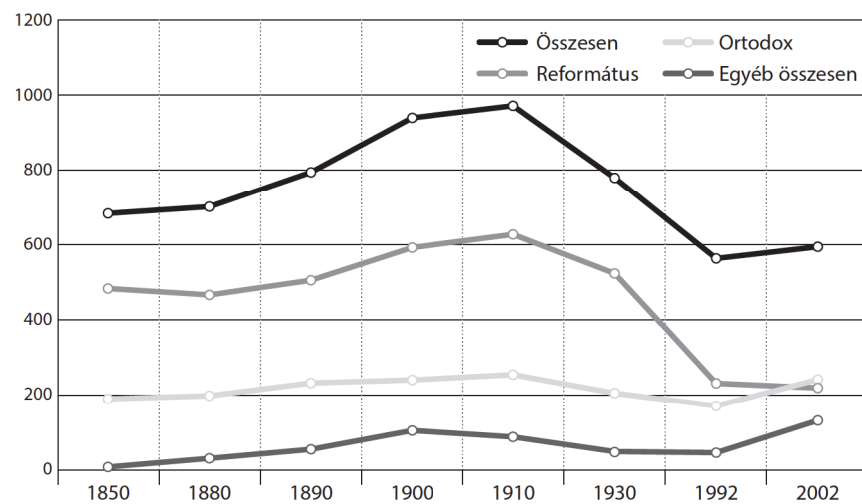
ezek a tényezők is hozzájárulhatnak a nyelvhasználat átalakulásához, önmagukban azonban semmiképpen nem elegendők a nyelvcserehez.

A 19. századból ismerünk olyan feljegyzéseket, amelyek Rákosd elrománosodásáról tesznek említést. Kolumbán Samu 1890-es években az „eloláhosodó” Rákosdot a szintén református Hosdáthoz hasonlítja. „Lakói, kik közül a legöregebbeknek mindennapi nyelve fiatal korukban még a magyar volt, most oláhul beszélnek és csak törve beszélnek magyarul, ha néha rákényszerülnek, hogy így szóljanak” (Kolumbán é. n. 1, l. még Vass é. n. [2012]: 243). Viszont azt is kiemeli, hogy mégsem olyan nagyfokú az elrománosodás, mint a hosdátiaknál, mert utóbbiak a román szokásokat és „a babonaságot” is átvették, azaz nemcsak nyelvileg asszimilálódtak a többségi környezetükhöz, hanem kulturálisan is (Vass i. h.).

Ezt a folyamatot látszanak megerősíteni a 1880-as népszámlálás adatai is, melyek szerint, míg 1850-ben még 476-an vallották magukat magyarnak, ez a szám 1880-ra 141-re **335 fővel** csökkent, ebből 137-en voltak magyar anyanyelvűek, ugyanakkor a románok száma 161-ről 555-re **394 fővel** nőtt, úgy, hogy a falu összlakossága 30 év alatt szinte változatlan maradt (2. ábra). A felekezeti megoszlás szerint ekkor csupán 199 fő volt ortodox, viszont 467 református (vö. 3. ábra). A statisztikában a magyaroknál jelentkező nemzetiségi és anyanyelvi hiány egyértelműen a románoknál kompenzálódott. Később viszont visszaállt a korábbi állapot a népszámlálások tanúsága szerint. Az, hogy mi lehetett az identitásváltás oka, biztosan nem tudjuk, de az ekörüli bizonytalanságra utal Kós Károly megjegyzése is, mely szerint az egyik református lelkész hatására sikerült az asszimilációt a 19. század végén megállítani, mintegy újra tanulva/tanítva az anyanyelvet.

2. ábra: Rákospolc demográfiai arányainak alakulása 1850 és 2011 között

3. ábra: Rákospolc felekezeti megoszlása 1850 és 2002 között

A példák azt mutatják, hogy annak ellenére, hogy a közösség tagjainak kétnyelvűségében a román nyelv dominanciája már a 18.

században jellemző volt, napjainkig meg tudták őrizni anyanyelvüket. Ebben kétségtelenül nagy szerepe lehetett az egyháznak, amely a hitélet mellett az oktatásban is fontos szerepet vállalt egészen az egyházi iskolahálózat felszámolásáig.

6. A fenti példa tulajdonképpen a nyelvjárásiasság hiányjelenségére is magyarázatul szolgál. A magyar nyelv másodlagos szerepe a nyelvcsere határára sodorta a közösségeket, amely az egyház oktatói és hitéleti tevékenysége és anyanyelv irányában megmutatkozó pozitív viszonyulása révén a folyamatot késleltetni, lassítani, és adott esetben visszafordítani tudta. Ugyanakkor a magyar nyelvi kódnak a másodlagos szerepből eredő korlátozott jellege már nem tette lehetővé a nyelvjárási alaprétteg maradéktalan tovább élését, vélhetően a helyi értelmiségiek (lelkészek, tanítók) által közvetített magyar nyelvváltozat maradandó hatást tudott gyakorolni erre a redukálódott helyi magyar nyelvhasználatra.

A Hunyad megyei református magyarságra jellemző folyamatos kétnyelvűségből és a magyar nyelv másodnyelvi státuszából eredeztethető nyelvcsere állandó lehetőségével szemben az egyház erős ellenállást fejtett ki. Napjainkban viszont a vallás jelentősége nagy mértékben csökkent. Péntek János szerint „a beszélőknek a nyelvhez való ragaszkodásában nagyon sokat jelent saját nyelvváltozatuk presztízse, az a tudat, az az érzés, hogy az ő nyelvváltozatuk is része az egységes és közös magyar nyelvnek. Ez egyaránt vonatkozik azokra, akik a külső régiókban az ottani kontaktusváltozat, regionális köznyelv beszélői, és azokra is, akik a nyelvterület bármelyik részén a helyi nyelvjárást beszélik. A kisebbségi beszélők számára szimbolikusan is fölértékelődik az anyanyelv, azonosságtudatuknak legfontosabb eleme, és ehhez föltétlenül társulnia kell a nyelvi

otthonosság érzésének és tudatának is” (Péntek 2017: 187). Ennek kialakítását a nyelvváltozatokkal szemben általánosan jellemző negatív attitűd nagy mértékben gátolja, ezért alapvető fontosságú a társadalom szemléletformálása, amely nem megbélyegzi, hanem értéknek tartja, vagy legalább is tudomásul veszi azt, hogy a magyar nyelvnek különböző változatai léteznek egymás mellett, és amelyek között olyanok is vannak, amelyek magukon viselik a kisebbségi helyzet évszázados nyelvi következményeit.

I R O D A L O M

- Benkő Loránd 1967. Nyelvjáráskutatás és településtörténet. *Magyar Nyelvőr* 91: 455–464.
- Buzogány Dezső – Ösz Sándor Előd 2007. *A hunyad-zarándi református egyházközségek történeti katasztere III. 1686–1807.* Erdélyi Református Egyházkerület. Kolozsvár.
- Dáné István 1863. A V.-Hunyadi Zarándival egyesült egyház-megye és azon egyház-megyébeni egyházak történelme. In: *Az erdélyi reformata anya-szent-egyház névkönyve 1863ra.* Az Ev. Ref. Főtanoda Könyvnyomdája. Kolozsvár. 1–35.
- N. Fodor János 2016. Nyelvészeti módszerek a magyar népi-ségtörténeti kutatásokban. In: Czetter Ibolya – Hajba Renáta – Tóth Péter (szerk.): *VI. Dialektológiai Szimpozion: Szombathely, 2015. szeptember 2–4.* Nyugat-magyarországi Egyetem Savaria Egyetemi Központja; Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem Közép-európai Tanulmányok Kar, Szombathely–Nyitra. 231–243.
- Kiss Tamás – Barna Gergő 2012. *Népszámlálás 2011. Erdélyi magyar népesedés a XXI. század első évtizedében. Demográfiai és statisztikai elemzés.* Nemzeti Kisebbségkutató Intézet. Kolozsvár.

- Kolumbán Samu 1893. A lozsádi nyelvjárás. *Magyar Nyelvőr* 22: 353–359, 405–410, 456–459, 499–502, 555–557.
- Kolumbán Samu 1904. Boszorkány-avatás. (Hunyadmegyei Hosdátton.) *Ethnographia* 15: 35–42.
- Kolumbán Samu é. n. A rákosdi lakodalom. A Néprajzi Múzeum Ethnológiai Adattára 814.
- Kós Károly 1972. A nemzetségi szervezet nyomai Rákosdon. In: Kós Károly, *Népélet és néphagyomány*. Bukarest. 238–252.
- Lanstyák István 2000. A magyar nyelv Szlovákiában. In: Kontra Miklós szerk., *A magyar nyelv a Kárpát-medencében* III. Osiris Kiadó, Kalligram Kiadó, MTA Kisebbségkutató Műhely. Budapest–Pozsony.
- MNyA. = *A magyar nyelvjárások atlasza* 1–6. Szerk. Deme László, Imre Samu. Akadémiai Kiadó. Budapest, 1968–1977.
- Pál Helén 2015. *A bukovinai székelyek nyelvjárása*. Kézirat. PhD-értekezés. ELTE. Budapest.
- Péntek János 2006. Magyar nyelv- és nyelvjárászigetek Romániában. *Magyar Nyelv* 101: 406–413.
- Péntek János 2017. A külső régiók. In: Tolcsvai Nagy Gábor (szerk.): *A magyar nyelv jelene és jövője*. Goldolat. Budapest. 179–198.
- RMNyA. = *A romániai magyar nyelvjárások atlasza*. I–XI. Az anyagot gyűjtötte és a kéziratot összeállította: Murádin László. Szerkesztette és a kiadást előkészítő munkacsoportot irányította: Juhász Dezső. Magyar Nyelvtudományi Társaság [a III. kötettől a Pharma Press Kiadóval közösen]. Budapest, 1995–2010.
- Szöts Sándor 1887. A Hunyadmegyei magyarok eloláhosodása és a református egyház. *Protestáns Egyházi és Iskolai Lap* 33: 1026–1031, 34: 1058–1062, 35: 1091–1096.

- Vass Erika é.n. [2012]. *A Hunyad megyei református szóróvány-magyarság*. Szabadtéri Néprajzi Múzeum. Szentendre.

ABSTRACT

JÁNOS N. FODOR

Dialectal specificities and the linguistic situation of the Hungarian community in Hunyad County

In the early Middle Ages, various groups claiming Hungarian origins participated in the settlement of Hunyad County (located in Southern Transylvania). This circumstance therefore engendered different usages of the Hungarian language. From the point of view of language use, the communities in this county can be grouped into the following categories: 1) native, closed communities who – despite living separated from the rest of the county due to a loss of territory – were able to preserve their dialect for a long period of time as a result of their isolation (eg. Lozsád); 2) new language or “dialect” islands that emerged as a result of state-directed resettlement efforts (e.g. Csernakeresztúr, settled by a Szekler population originally from Bukovina); 3) Hungarian groups from various territories who created new communities in cities during the one hundred-fifty years of industrialization (e.g. Lupény, Vulkán, Petrozsény); 4) communities that are presumably medieval in origin, but were in continuous contact with a foreign-language environment: this resulted in a high level of assimilation or a lack of dialectal features (e.g. Rákosd, Alpestes). We contest that the dialect-

tal neutrality of the latter group can be explained by the fact that the secondary role of the Hungarian language swept these communities to the periphery of language exchange, a process that was delayed, slowed or even reversed in certain cases due to the positive attitude towards the native language of these communities by the activities of the Calvinist Church. The fact that their Hungarian language code was limited by its secondary nature rendered the continued presence of a dialectal foundation impossible. We hypothesize that the version of standard Hungarian transmitted by local intellectuals (preachers, educators) had a lasting impact on this reduced, local usage of Hungarian.

Keywords: Hungarian dialects, bilingualism, language assimilation, language island, Southern Transylvania